

Дубровіна І.В.,

старший викладач Комунального вищого навчального закладу Київської обласної ради "Академія неперервної освіти", кандидат педагогічних наук

Рецензент: Андрощук Л.М.,

завідувач кафедри хореографії та художньої культури Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, кандидат педагогічних наук, доцент

САМООСВІТНЯ ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОГО САМОВДОСКОНАЛЕННЯ ВЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

У статті проаналізовано категорію "самоосвіта" в контексті ефективного становлення конкурентоспроможного вчителя. Указано на вагомість умотивованості вчителя до постійного самовдосконалення. Розкрито складові індивідуальної програми самоосвітньої діяльності вчителя музичного мистецтва, її принципи та властивості, а також практичного здійснення індивідуальної програми самоосвіти.

Ключові слова: *індивідуальність, самоосвіта, особистісний і професійний розвиток, конкурентоспроможність, програма самоосвітньої діяльності, учитель музичного мистецтва, умотивованість, складові, принципи, властивості, напрями.*

Постановка проблеми дослідження. Вхідження України в європейський освітній простір, соціально-економічні зміни, які характеризують сучасний соціум, насамперед актуалізують проблему підвищення якості підготовки сучасного педагога. Водночас зростає роль самоосвітньої діяльності як способу професійного самовдосконалення вчителя. Сьогодні потребує, щоб постійне підвищення професійного рівня дорослої людини на основі самоосвіти стало нормою, гарантом стабільності та успішності.

До цього стимулюють також культурно-історичні зміни суспільного життя, процеси глобалізації. За таких умов прагнення педагога до самоосвітньої діяльності набуває ознак інноваційності та неперервності. Особливе значення у професійному самовдосконаленні має проектування самоосвітньої діяльності вчителів. Цей напрям визнається багатьма вченими [2; 5] як пріоритетний, що сприяє оновленню системи універсальних знань, удосконаленню вмінь, навичок, зрештою допомагає сучасному вчителю успішно адаптуватися до нових вимог ринку праці, дозволяє творчо розв'язувати професійно-педагогічні завдання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. **Порушена проблема постійно привертала** увагу вчених (С. Архангельського, М. Пшебильського, Б. Райського, Р. Сеульського, Є. Тонконогої, Є. Турбовського та ін.), **дослідження** яких зосереджені на питаннях педагогічних основ самоосвітньої діяльності, її сутності, структури та змісту.

Вивчення практичного аспекту реалізації самоосвітньої діяльності у працях І. Ареф'єва, С. Висоцької, М. Коломійця, С. Крутієнко, В. Назаренко, А. Орлова, Н. Попович та ін. показує, що більшість учителів відчувають певні труднощі в освоєнні та організації самоосвітньої діяльності в повсякденній педагогічній діяльності. Це пов'язано зі зміною ставлення до підготовки педагогічних кадрів, необхідністю освоєння ними інноваційних професійних функцій, підвищенням вимог до якості процесу самовдосконалення фахівців у системі післядипломної освіти на основі проектування індивідуальної програми самоосвіти. У такому розумінні індивідуальна програма самоосвіти сучасного фахівця стає проектом

педагогічної діяльності в контексті особистісного і професійного саморозвитку, його продуктивності.

Метою статті є аналіз організації самоосвітньої діяльності вчителів музичного мистецтва як складової професійного самовдосконалення, складових індивідуальної програми самоосвітньої діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ефективність процесу самоосвітньої діяльності фахівця залежить від побудови та організації індивідуальної програми, тому обґрунтованою є необхідність пошуку нових організаційних прийомів, засвоєння інноваційних напрямів, проектування та реалізація індивідуальних програм самоосвіти, що відіграє вагомий роль у процесі професійного вдосконалення сучасних спеціалістів, які повинні володіти ґрунтовним запасом професійних знань, уміннями проектувати власний саморозвиток. Н. Бухловою [2] визначено такі **умови формування й розвитку потреби в самоосвіті:**

- розширення обсягу пізнавальної інформації та джерел, способів її отримання;
- перехід від репродуктивної до творчої діяльності;
- урахування пізнавальних можливостей;
- усвідомлення особистої та суспільної значущості самоосвіти.

Спрямованість та сутність індивідуальної програми самоосвітньої діяльності залишаються незмінними орієнтирами педагогічних інновацій у системі післядипломної педагогічної освіти. Добре організоване розвивальне середовище сприяє професійному розвитку вчителя. За таких умов він стає активним, проблемно ставиться до себе і світу, перебуває в постійному процесі самопізнання та самовдосконалення [5].

В основі самоосвітньої діяльності педагога-музиканта – **мотивація** до постійного самовдосконалення, спрямованість на оволодіння необхідними самоосвітніми знаннями, уміннями, здатностями, що розвиваються у процесі опанування фаховими компетентностями. Учитель, який відчуває потребу у творчості, буде вмотивованим до педагогічної діяльності, прагнучим оволодіти педагогічними дослідницькими цілями, методами, прийомами самоосвіти.

Досліджуючи проблему індивідуальної програми самоосвіти педагогів, звертаємо увагу на те, що питання мотивації самоосвіти досліджене О. Бодальовим [1] та ін. Умотивованість трактується як одна із базових, інтегративних складових самовдосконалення індивідуальності (відповідно до вимог професійної діяльності на сучасному етапі) та як результат свідомої взаємодії фахівця з конкретним соціальним середовищем, у процесі якого спеціаліст реалізує власні потреби в розвитку особистісно-професійних якостей, які забезпечують успішність професійної діяльності.

Спрямованість до самоосвітньої діяльності забезпечує задоволення від педагогічної праці, прояви ініціативності, можливість проектування життєвих перспектив, потребу в самоствердженні в суспільстві. На основі мотиваційної сфери вчителя як цілеспрямованої системи реалізуються його потреби, інтереси, погляди, переконання, цілі, оновлюються теоретичні знання і практичні вміння і здатності.

У процесі модернізації професійної мистецької освіти підвищуються вимоги і щодо самоосвітніх умінь учителя музичного мистецтва, який повинен постійно здобувати й узагальнювати нові знання, засвоювати інноваційні технології навчання. Важливою складовою організації самоосвіти є індивідуальний дослідницький інтерес педагога-музиканта до професійних труднощів, які стали для нього проблемними та викликали внутрішнє напруження, змусили розмірковувати та діяти творчо, по-новому. Адже в основі самоосвіти як руху пізнання людиною себе, поступу розвитку особистості є людське начало – прагнення до егоцентричного інтелектуального та духовного самовираження [3].

Таким чином, не лише суспільні умови спричиняють самоосвітню діяльність – вона також вносить елементи новаторських змін у професійне освітнє середовище, оскільки зорієнтована на формування готовності індивіда до динамічних змін у соціумі за рахунок

розвитку творчого потенціалу, застосування різноманітних форм мислення, прояву здатності до співробітництва з іншими людьми. Інноваційність самоосвіти відображається у відкритості до майбутнього, передбаченні особистісного професійного розвитку на основі переоцінки цінностей, налаштування до конструктивних дій у нових ситуаціях.

Домінантою самоосвітньої діяльності стає зміна споглядально-пізнавальних підходів на активні, ціннісно-пізнавальні, зміна функціональної парадигми навчання на творчу, за якої спеціаліст-музикант має можливість вільного розвитку художньої самосвідомості в розумінні світу культури й себе в ньому.

Педагогічний експеримент, проведений під час фахових курсів підвищення кваліфікації в Комунальному вищому навчальному закладі Київської обласної ради "Академія неперервної освіти" у 2016-2017 рр. із вчителями музичного мистецтва, показав, що педагоги недостатньо володіють методологією організації самоосвіти для професійного вдосконалення. Педагог-музикант має вміння варіативно, творчо вирішувати професійно-педагогічні завдання. Актуальною для спеціаліста стає його здатність до рефлексивно-творчого осмислення сутності інновації, із якою б науковою або художньою сферою знань ця самоосвітня технологія не була пов'язана (музична психологія, теорія виконавства, музикознавство тощо), та вдосконалення тих аспектів музично-педагогічної діяльності, які вона має забезпечити відповідно до програмових вимог Державного стандарту загальної та середньої освіти.

Сучасний етап модернізації освітнього середовища визначає необхідність оволодіння всіма необхідними механізмами стимулювання самоосвітньої діяльності педагогів-музикантів як напрямами самовдосконалення професійної праці. Цьому сприяють певні обставини, серед яких важливими є варіативність програмових завдань та надання педагогічної свободи в інтерпретації навчальних програм. Орієнтуючись у самоосвітніх інноваціях, володіючи різними методиками навчання свого предмета та застосовуючи їх у практичній роботі, учитель у такий спосіб повноцінно самореалізується у професійній діяльності, набуває здатності до самостійного інноваційного пошуку. Кожен фахівець-музикант обирає ті методи навчання, які найкраще сприяють розкриттю його творчих задумів, можливостей; ідеї, які найбільше збігаються з його поглядами на роль мистецтва у формуванні художньо-естетичного світогляду учнів, сутність учительської праці, забезпечення постійної підтримки довколишніх. Однак творча свобода в контексті самоосвіти спеціалістів має ґрунтуватися на науково-обґрунтованій методології музичного мистецтва, глибокому знанні досягнень сучасної педагогічної науки і практики, на відповідальному ставленні до особистісного професійного зростання.

Визначаємо **складові індивідуальної програми самоосвітньої діяльності вчителя музичного мистецтва** (табл. 1.):

Таблиця 1

Складові індивідуальної програми самоосвіти учителя музики

Складові індивідуальної програми самоосвіти	Зміст складових індивідуальної програми
Мета програми	Самореалізація, самоствердження спеціаліста, формування переконань, почуття відповідальності за прийняття рішень
Зміст програми	Педагогічні інновації
Форми	Різнорізані форми спільної діяльності, самостійної роботи; продуктивні, дослідницькі методи самоосвіти
Керування	Зорієнтоване на власну індивідуальність; переважають організаційна і стимулювальна функції
Контроль	Переважно внутрішній, цілісний

Результати	Активна, ініціативна, розвинена, упевнена в собі, мобільна, конкурентоспроможна, життєстійка індивідуальність; високий рівень професійної компетентності вчителя
-------------------	--

Проаналізувавши наукові джерела, визначаємо основні **принципи індивідуальної програми самоосвітньої діяльності педагогів-музикантів**:

- *взаємозумовленість* цілей, сутності, змісту, структури, методів, форм самоосвіти й суспільних потреб педагогічної практики [4];
- *безперервність і систематичність* самостійного підвищення кваліфікації та професійної майстерності працівником упродовж педагогічної діяльності [4];
- *постійне вивчення* методів, технологій викладання предмета та поєднання теоретичної підготовки з оволодінням уміннями і навичками, здатностями, необхідними в педагогічній діяльності [5];
- *випереджальний характер* індивідуальної траєкторії самоосвіти, що спрямована на своєчасне отримання наукової інформації, методичних рекомендацій щодо проведення практики та кращих педагогічних практик [3].

Визначаючи складники індивідуальної програми самоосвіти педагога-музиканта, необхідно встановити притаманні їй **властивості**, якими вважаємо: цілеспрямованість (провідна мета програми полягає у професійному самовдосконаленні вчителя); двосторонній характер (діяльність об'єкта пошуку та суб'єкта-андрагога); творчий характер (постійне оновлення змісту, форм, методів самостійної пізнавальної діяльності вчителя); динамізм (зміни змісту, дій суб'єкта цього процесу і самого суб'єкта); цілісність (узгодженість зв'язку та підпорядкованість єдиній дидактичній меті).

Найбільш важливими **напрямами практичного здійснення індивідуальної програми самоосвіти**, на наш погляд, є такі:

1. *Діагностика мотивів особистісного та професійного самовдосконалення вчителя* із метою встановлення провідних мотивів індивідуальної програми самоосвіти. Такий підхід найбільшою мірою посилить продуктивність самоосвіти, оскільки чим актуальніші мотиви, тим ширший зв'язок із зовнішніми факторами, тим більш цілеспрямована та продуктивна самоосвіта.
2. *Індивідуальні мотивація і виконавча складова програми самоосвіти*, які взаємопов'язані і підкріплюють одна іншу, активізують та збагачують комплексну особистісно-професійну самореалізацію педагогічного працівника.
3. *Перехід зовнішнього процесу мотивації у внутрішній процес саморегуляції*. У процесі посилення мотивації самоосвіти забезпечується механізм самостимулювання вчителем власних професійних завдань, що свідчить про якісно новий рівень самовдосконалення сучасного фахівця, необхідність розвитку його креативного педагогічного мислення. Потреба вчителя в самоосвіті співпадає із прагненням розвитку творчих сил, коли індивід одночасно є суб'єктом пізнання та вдосконалення зовнішнього світу та самого себе.

Висновки. Отже, самоосвітня діяльність як складова професійного самовдосконалення вчителів музичного мистецтва в системі післядипломної педагогічної освіти потребує інноваційних науково обґрунтованих методик, які на сучасному етапі розвитку професійної мистецької освіти допоможуть забезпечити високу якість саморозвитку вчителів-музикантів, сформувати широкий світогляд, визначити оптимальну методику навчання й розвитку учня.

Подальші дослідження вбачаємо в аналізі питання оволодіння фахівцями педагогічними техніками самоосвіти, що стане основою успішного особистісного та професійного самозростання вчителя.

Список використаних джерел

1. Бодалев А. Вершина в развитии взрослого человека : характеристики и условия достижения / А. Бодалев. – М. : АСТ, 1998. – 168 с.
1. Бухлова Н. Навчаємось вчитися : діагностика і формування самоосвітньої компетентності учнів / Н. Бухлова. – К. : Шкільний світ ; вид. Л. Галіцина, 2006. – 128 с.
2. Вишпінська Я. Роль самоосвіти у професійному становленні вчителя музики / Я. Вишпінська // Вісник Львівського ун-ту. – Львів, 2012. – Вип. 28. – (Серія "Педагогіка"). – С. 43–53.
3. Кларин М. Инновации в мировой педагогике : обучение на основе исследования, игр, дискуссии : анализ зарубежного опыта / М. Кларин. – Рига : Эксперимент, 1998. – 180 с.
4. Ксьонзенко М. Самовиховання вчителя як невід'ємна частина його професійного самовдосконалення / М. Ксьонзенко // Наукова скарбниця освіти Донеччини. – 2011. – № 1(8). – С. 84–87.
5. Неперервна професійна освіта : проблеми, пошуки, перспективи : монографія / за ред. І. Зязюна. – К. : Віпо, 2000. – 636 с.

Дубровина И.В. Самообразовательная деятельность как составляющая профессионального самосовершенствования учителей музыки

В статье проанализировано категорию "самообразование" как постоянный процесс развития профессионального мастерства, психолого-педагогической и научно-методической подготовки, реализации творческого подхода в педагогической деятельности, что способствует эффективному становлению и конкурентоспособного учителя. Указано на важность готовности учителя к постоянному самоусовершенствованию. Раскрыты составляющие индивидуальной программы самообразовательной деятельности учителя музыкального искусства, ее принципы и особенности, а также направления практической реализации индивидуальной программы самообразования.

Ключевые слова: индивидуальность, самообразование, личностное и профессиональное развитие, конкурентоспособность, профессиональное развитие, программа самообразовательной деятельности, учитель музыки, готовность, составляющие, принципы, особенности, направления.

Dubrovina, Iryna. Self-Educational Activity as a Component of Professional Self-Improvement of Musical Art Teachers

The article analyzes the category of 'self-education' as a permanent process of development of teacher's professional skills, psychological and pedagogical, scientific and methodical training, realization of a creative approach in pedagogical activity, that promotes the effective formation of a competitive teacher. The author points out the importance of teacher's motivation for constant self-improvement. The study defines components, principles and properties of the individual program of musical art teacher self-educational activity and the ways of practical implementation of the individual program of self-education.

Key words: individuality, self-education, personal and professional development, competitiveness, program of self-education, musical art teacher, motivation, components, principles, properties, ways.